

ברכות נז

משה שווערד

1. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף נז עמוד א

הרואה הונא כו' פירש"י נס נעשה לו נו"ן כנגד נו"ן וכגון שראה השם כתוב. חנינא נונין כו' עכ"ל. וק"ק דאי משום הנו"ן דאית ביה אמאי לא נקט אהרן ונח ומיהו בחנינא וחנינא וחנן יש ליישב משום דהשם גופיה מורה על החנות והטובה והנונין מראין שיהיה בנס וק"ל:

2. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נה/א

וא"ר יהושע בן לוי הרואה הספד בחלומן חסו עליו מן השמים ופדאוהו הני מילי בכתבא

3. דף על הדף בבא קמא דף נה עמוד א

בגמ': ואמר רבי יהושע בן לוי הרואה הספד בחלומן חסו עליו מן השמים ופדאוהו הני מילי בכתבא. מההרש"ל (חכמת שלמה) מבאר, לפי שאותיות 'הספד' מורות על 'חס - פד' (כי ה' ו' ח' מתחלפות בכמה מקומות), והיינו שמן השמים חסו עליו ופדאוהו.

4. תורת חיים מסכת בבא קמא דף נה עמוד א

הרואה הספד בחלומן חסו עליו מן השמים וכו' דכיון דלאו הספד ממש הראוהו אלא תיבת הספד על כרחך לאו לרעה אלא לטובה הראוהו ומה שלא הראוהו הספד בחי"ת להודיעו שהיה נגזר עליו הספד ממש אלא שנתבטלה ממנו הגזירה ע"י איזה זכות ונהפך ההפסד להספד כי לא איש א-ל ויכזב וכן אדם ויתנחם וכל מה שגזור מתקיים אלא שהגזירה יש לה פני' וע"י התשובה הקב"ה מהפך הגזירה ומתקן אותה ועושה מן הרעה טובה כהיא דאיתא במדרש ראו כי רעה נגד פניכם כוכב אחד ששמו רעה והוא סימן דם והריגה וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להרגם אמר משה למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם מיד וינחם ה' על הרעה והפך את הדם לדם מילה נמצא שהגזירה מתקיימת אלא שמתקן ומהפך אותה לטוב והיינו מה שיסדו חז"ל לומר ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה ולא תיקנו לומר מעבירין את הגזירה לפי שהגזירה מתקיימת על כל פנים אלא שמעביר את הרעה מן הגזירה ומהפך ועושה מן הרעה טובה והכא נמי ההספד ממש שהיה נגזר עליו הפך הקדוש ברוך הוא ותיקנו להיות לו לטובה הספד וזהו שנאמר הפכת מספדי למחול לי.

ונראה דהיינו הא דאיתא בפרק הרואה האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזא ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא הכי רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך חלום חלמתי וכו' אם טובים הם חזקם וכו' ואם צריכים רפואה רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו וכו' דלכאורה קשה דמאי רפואה שייכא בחלום אלא לפי שהחלום אחד מששים בנבואה כדאיתא בפרק הרואה שמודיעין אותו מה שנגזר עליו מן השמים לעשות תשובה ולפי שגזרתו יתברך מתקיימת על כל פנים אלא שמהפכה לטובה לכך יסדו לומר ואם צריכים רפואה רפאם כי התיקון שהוא יתברך מתקן הגזירה ועושה ממנה פנים חדשות לטובה הוא רפואת החלום. ואפשר דהיינו דנקט כמי מרה על ידי משה רבינו וכמי יריחו על ידי אלישע וכחזקיהו מחליו לפי שרפואתן וטובתן של אלו באה מן הרעה שנהפך הרעה לטובה דאותו עץ שהשליך משה אל המים אמרו חז"ל דהרדופני הוה והוא עץ מר וכן מי יריחו נתרפאו ע"י המלח שהשליך שם אלישע וידוע כי אדרבא המלח מקלקל את המים וכן דבלת תאנים שהניחו על שחין יחזקיהו כמ"ש חז"ל שהדבלה קשה לשחין כך מבקשין על גזירת החלום שירפאהו השם ויעשה מן הרעה טובה והיינו נמי מ"ש וכשם שהפכת את קללת בלעם הרשע מקללה לברכה וכו'.

וטעם הענין שהחלום הרע מתבטל ומתהפך לטובה בשעת ברכת כהנים כשאומר רבש"ע אני שלך וכו' נראה לפי שהחלום הוא אחד מששים בנבואה וידוע שכל דבר רע בטל בששים וברכת כהנים כדמות נבואה היא שהכהן העולה לדוכן לברך את ישראל הרי הוא כמתנבא דענין הנבואה הוא שמכריז ומשמיע לעם מה שצוהו השם מגזרת נבי שפתים אף הכהן מכריז ומשמיע מה שצוהו השם לאמר לישראל הברכות הללו ולהכי כשם שבשעה

שהנביא מתנבא השכינה שורה עליו ואין הנביא מדבר אלא הקב"ה אף הכהן בשעה שעולה לדוכן השכינה שורה עליו דמהאי טעמא אמרו חכמים ז"ל דאסור להסתכל בכהנים בשעה שעולין לדוכן ואין הכהנים מברכין אלא הוא יתברך כמ"ש ואני אברכם. וכיון שהחלום אחד מששים בנבואה הוא לכך מי שרואה חלום רע ורוצה שתתבטל נבואה קטנה אשר ראה בחלומו בששים חלקים נבואה טובה ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידייהו ומתנבאים נבואה גמורה כדפירש' ויפרש חלומו לפני השם בסוף כל ברכה בשעה שחלה עליו נבואת הכהנים ויאמר אני שלך וחלומותי שלך וכו' כדי שתתערב נבואתו הקטנה בתוך נבואה גמורה של הכהנים ותתבטל בששים ותתהפך להיות ברכה כמו ברכת כהנים וזהו מהו שיש ס' אותיות בברכת כהנים רמז לחלום רע נבואה קטנה שמתבטל בששים חלקים נבואה שבברכת כהנים.

ונראה דמה שנהגו כל העולם לומר רבש"ע אני שלך וכו' חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא וכו' בכל יום טוב ויום טוב בשעה שהכהנים עולין לדוכן לאו שפיר עבדי דאטו כולי עלמא רואי חלומות ביום טוב ניהו דלא אמרו בפרק הרואה אלא האי מאן דחזי חלמא ליקום קמי כהני וכו' לפי שבימיהם הוה כהני פרסי ידייהו בכל יום ויום לכך אמרו שהרואה חלום בלילה יעמוד לפני הכהנים בשחרית בשעה שעולין לדוכן ויאמר רבונו של עולם וכו' אבל במדינותינו דלא פרסי כהני ידייהו אלא בי"ט לכך הרואה חלום רע ביום טוב יאמר רבונו של עולם וכו' ומי שלא ראה לא יאמר אותו וליכא למימר דמה שנהגו כל העולם לאומרו משום דמסתמא כל אדם רואין חלומות רעות בשאר כל ימות השנה לכך מבטלין אותן בי"ט דהא ודאי דאין ביטול מועיל אלא בו ביום כשראה החלום כדאשכחן בתענית חלום דאין התענית מבטלו אלא כשמתענה בו ביום. ועוד דלישנא דחלום חלמתי ואיני יודע מה הוא משמע דידוע בבירור שחלם לו חלום ולא קאי אסתם חלומות שהאדם רואה בשאר ימות השנה לכך נראה שאין לאומרו אלא מי שראה חלום רע ביום טוב או יאמר רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך יהי רצון מלפניך וכו' חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא וגם בזה יש לגמגם. ובהגהת ש"ע סי' קכ"ח כתב סתמא ואומרים רבון משמע שהכל אומרים אותו והנראה בעיני כתבתי:

5. ספר בניהו בן יהודע על בבא קמא דף נה/א

שם הרואה הספד בחלומו חסו עליו מן השמים ופדאוהו. הקשה עליו מהרש"א ז"ל, היה צריך שיראוהו חספד, ולמה הראוהו אות שצריך לחלפו. ונ"ל בס"ד דאם יראוהו חספד זה פתרונו ידוע לו שהוא לטובה, ואז הוא שמח תכף בראיתו, וארו"ל חלמא טבא חדוותיה מסתייה, לכך הראוהו לו הספד, דודאי הוא יצטער ממנו, וילך אצל חכם לפתרו לו, ואחר שנתעצב יפתרהו החכם לטובה, שיחליף אות ה' באות ח', ואז יתקיים לטובה, הן מצד פתרון החכם, והן מצד שנתעצב תחלה בראייתו. ועוד נ"ל בס"ד שהראו לו אות ה', בתמורת אות ח', רמזו לו שיעשה לעצמו חליפין ותמורה בתרנגול, כדרך שעושיין בליל ערב כיפור, ואומרים זה חליפתך תמורתך כפרתך. אי נמי הראו לו אות ה' במקום ח', שיהיה בזה צירוף הם, שהוא לשון שתיקה, שישתוק ולא יספר חלומו לכמה בני אדם, כי אם בעבור הפתרון דוקא. והא דקפיד שיהיה המראה בכתיבה, משום דאות ה' בכתיבה היא אותיות ד"ו, ותצרף אותה עם סמ"ך דהספד יהיה סוד, ונשאר פד, שהוא פדיון שפדאוהו מגזרת שבעין דינין שהם מספר סוד:

6. ספר שפתי חכמים

"פדה: הענין יהא סמ"י רצה ונצרך מוצטח טהוא נעו"ה. פי' משום דאית צי' לעלם וילעלמי עלמיא, דתרוז על צ' עולמות (סמיכות חכמים). וא"נ לפי פי' של ונחזור ויטרי, יהא סמ"י רצא, פי' שמתפללים סיהא סמו גדול וסלם וכסאו סלם, סינחה סמו של עמלק, כמו סיהי לעתיד (נתוס' לעיל ג' ע"א ד"ס ועוגין), איכ ורומז ציהא סמיה רצא, טהוא לעתיד צן עו"ה, ומדויק צזה דצרי סמ"ס, "הענין יהא סמ"י רצא, ולא הזכיר לעלם ולעלמי עלמיא: המתפלל"

7. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד א

מרגלא בפומיה דרב: [לא כעולם הזה העולם הבא], העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה

8. ספר שפתי חכמים

"הענוכי" יהא "טמי" רצא, ולא הזכיר לעלם ולעלמי עלמיא: המתפרד
בחלום סימן יפה לו. י"ל לפי שאין נראה לאלה הרהורי זמחש' לבו
(לעיל כ"ה ע"ג), וא"כ ט"מ דהתפלל "זכונה" וזרהור "תפלה, והיינו סימן
יפה לו: **הבא** על אמו וכו' כי אם לזינה תקרא. אם כתיב צחי"רק, אזל

9. ספר מגדים חדשים

הבא על אמו בחלום כו' הבא על נערה
המאורסה כו' הבא על אחותו כו'.
צשו"ת רב פעלים ח"ג יו"ד (סימן לז) כתב, דכל
זה מירי שלא מלא עלמו בקשוי ולא נקרה ח"ו,
כי איך יתכן שיראו לו מן השמים מראה לטובה
במכשול גדול כזה. ודחה שם מש"כ מהרש"פ ז"ל

10. ספר גליוני הש"ס

ש"ס הצא על אשת איש בחלום ונוצטח לו שהוא בן העוה"צ
והיינו דלא ידע לה ולא הרהר בה ונאורתא. כ"ג
בפשיטות הטעם דכיון דהרהר בה ונאורתא אפשר דהרהור
גרס את החנוכ' והונס' צשו"ת שנות יעקב ח"ג ק"י כ"ד
הצי"א ונשו"ת גור ארי' יהודה הטעם דאחרי דהרהר צא"א
איך יאמר שהוא בן עוה"צ ע"ש ואינו כי דא"כ ונאי ארי'
ונאורתא אפי' צונן אחר כונו ואי דעבד תשובה א"כ ונאורתא
כונו הא אפשר שישוב קודם השינה:

11. ספר שפתי חכמים

"עון: א"ר זירא אנא לא סליקי מצל לא"י עד לחזאי שערי צלמא. פי'
דכתיב וכפר אדמתו עמו (דברים ל"ג מ"ג) לכן א"ר זירא לא משום כפרה
זו עלה, אלא דייקי לאחר לחזאי שערי צלמא, סקרו בצר עונותי צצבל,
סצצבל הנחתי טומאת עונותי, אז עליתי לא"י בקדושה ונצטרס:

12. שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תנד

כד) אך עוי"ל כי העולם נידון אחרי רובו וכשרוב ישראל לא הי' זכאין ניטל מהם הארץ ונחרב ביהמ"ק. ומ"מ
מאחר ששיבת א"י מצוה על כל יחיד. ואם אחד זכאי באופן שאם הי' כל ישראל כמוהו הי' נגאלין. מצוה
על יחיד הזה לישב בא"י. וממילא י"ל שאם האדם בעצמו ספק בעיניו אם מעשיו רצויין ספיקא דאורייתא
הוא אצלו. והנה ר' זירא דהוה משתמיט מיני' דרב יהודה דבעי למיסק לא"י ולרב יהודה עובר בעשה. דלרב
יהודה אף כשהוא צדיק גמור אסור לעלות מבבל לא"י עד יום פקדי אותם. ורב זירא סבירא לי' דאם יחיד הוא
זכאי וצדיק מצוה עליו לעלות. ומ"מ כ"ז שלא הי' ברור בעיניו שצדיק הוא לא רצה לעבור על דעת רבו רב
יהודה. וכאשר ידוע מענין רב זירא ברכות (כ"ט ע"ב) גבי העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים ומפורש בגמ' כל
שאינו יכול לחדש בה דבר ואמר ר' זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא. ובודאי לא התפאר ר' זירא שהעמיק
בצרכי גופו עד שתמיד הי' חסר לו דבר. אך שזיכך עצמו בזיכוך אחר זיכוך עד שתמיד הי' מרגיש בנפשו חסרונות

והתפלל עליהם כענין תפילותיו של דוד בס' תהלים. וע"כ לא סליק מבבל לא"י עד שהראה לו בחלום שנקי מן החטא באופן שלא סמך על החלום בענין גוף המצוה כמ"ש במפרשי עין יעקב. רק אם הוא ראוי לא"י דאז חל עליו המצוה כנ"ל. וזה שהביא הרמב"ן מספרי בהתנאים שחזרו לא"י שצדיקים גמורים ה' ובודאי אם ה' כל ישראל כמותם ה' נגאלין ע"כ חל עליהם המצוה:

13. שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תנד

יח) מעשה אם ידור אדם בא"י ואין לו שם שום מצב פרנסה רק הנשלה לו מחו"ל ועדיין השפעת מזונותיו ע"י השר שמחו"ל. מה זו ישיבת א"י. וזה נ"ל טעם הגדולים שלא נסעו לא"י. הגם שי"ל הלא שלחום להם רק מעות והם קונים ואוכלים פירות א"י. מ"מ מסתבר יותר דבכה"ג נקרא השפעתם מח"ל... ממילא הדרים בא"י ומתפרנסים ממעות חו"ל לענ"ד שממעטים המצוה ואינו ברור כלל אם יקיימו המצוה...

כ) ועי"ל כי מ"ש שאם מקבל מאנשי חו"ל חשיב מזונותיו באים באמצעות שר חו"ל זהו אם מקבל מהם בתורת צדקה דנמצא בן חו"ל המשפיע ובן א"י המקבל. אך אם נותנים לבני א"י לכבודם כעין המביא דורון לת"ח לא נקרא שמקבל מבן חו"ל. וקצת נראה כן מהא דגדלו משל אחיו [יומא יח ע"א] דדוחק לומר דחשיב כה"ג מקבל מהם. ובני א"י בבחינה זו שיושבים בא"י הם גדולים ממנו בני חו"ל. ונחשב מה שאנו נותנים להם כעין המביא דורון לת"ח. ובני מהר"ש נ"י אמר כי לפי"ז י"ל כמ"ש הרא"ש [קידושין פ"ק סי' כ'] בטבעת שאולה לקדש בה הוי קידושין דנתן באופן המועיל לקדושין ה"ג בני חו"ל נותנים לבני א"י שיקיימו מצות ישיבה א"י ונותנים להם באופן שיקיימו המצוה עצהו"ט. והת"י הזה אינו מוכרח כ"כ. נ"מ נשאר הדין דהיושבים בא"י ומתפרנסים מחו"ל נמי מקיימים מצות ישיבת א"י. והא דהגדולים שלפנינו לא עלו יתבאר עוד לפנינו בס"ד. אבל זה ברור דעיקר המצוה בתכלית השלימות הוא להיושבים בא"י ומתפרנסים מהשפע שמא"י:

14. ספר מגדים חדשים

אפילו ריקנין שכך מלאים מצוות כרמון.
בספר תורה אור לזעל התניא ז"ל סו"פ
תרומה (דף פ' ע"ג) כתב, ריקנין אין הכוונה
לפושעים ומורדים, אלא שאין בהם תורה, אבל
הם מלאים מצוות ודרך ארץ ע"ס. ויש לעיין
דבעינן (יע א) מצואר דקאי אפושעים ע"ס.
וע"ע בכלי יקר פ' תשא (ל, לד), וצמורת חיים
סנהדרין (לו א) ד"ה אל תקרי בגדיו.

15. ספר בלבבי משכן אבנה ח"א אות מב

כבר אמרו חז"ל "אפילו ריקנין שבהם מלאים מצות כרמון". ונודע הקושיה, א"כ מדוע הם נקראים "ריקנין", הרי הם אינם ריקים כלל מכיון שיש בהם מצות רבות כרימון? תירץ על כך הגאון ר' דוד פוברסקי זצ"ל, תרוץ נפלא. הוא אמר, שיכול להיות שאדם יש בו מצות רבות מאוד, ת"ת, חסד, וכו' וכו'. אולם הוא עדיין מוגדר כריק, כל זאת למה? הרימון יש בו גרעינים רבים, אולם כל אחד עומד לעצמו. לא כמו תפוח, אגס, שהכל מקשה אחת, אלא כל גרעין קטן ולעצמו. כן הדבר במצות שאדם עושה, אדם יכול ללמד תורה ולקיים מצות רבים, אולם הכל בחינת ריק, מכיון שהכל נפרד אחד מין השני ואין חיבור אמיתי בין מצוה אחת לחברתה. צריך שהתורה והמצוות יהיו במהלך של מקשה אחת, מהלך של בנין, ולא תורה ומצוות מעולם הנפרדים ח"ו. האדם יכול לעסוק בתורה כל ימיו, ולקיים מצות רבים, ועדיין הוא במהלך של ריקנין שבהם. הוא לא זכה לנקודה פנימית שמאחדת אל כל תורתו ומצותיו. מהי אותה נקודה שמאחדת את כל התורה והמצוות? דבקות בקב"ה! התורה צריכה להיות במהלך של "קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא". וע"י התורה האדם צריך להיות דבוק בקובנו. המצוות הם מלשון "צוותא" וחיבור לקב"ה, כנודע. נמצא שהן התורה והן המצוות, יש להם תכלית פנימית אחת, שהיא קרבת ה' ודבקות בה'. אם התכלית הזו מתקמת, הרי כל התורה וכל המצוות קשורים זה בזה, כי כולם מובילים את האדם לתכלית אחת. אולם אם התורה והמצוות הם אינם מביאים את האדם לקרבת ה', הרי אין נקודה שמאחדת את כל תורתו ומצותיו, וח"ו תורתו ומצותיו הם בבחינת נפרדים. כאשר לבו של האדם ריק מהבורא עולם, ואין את ה"ושכנתי בתוכם", בתוך לבו של האדם, הרי נקודת האחדות של הכל נחסרת, יש תורה ויש מצות, אולם אין לב אחד לאבינו שבשמים, אין את

נקודת הלב הפנימית שדבוקה לקב"ה. כל אדם ואדם מוכרח לעשות חשבון נפש לעצמו ולבדוק, האם המהלך של החיים שלי, התורה התפלה והמצוות וכו' וכו', הם במהלך שיביא אותי לדבקות אמיתית מוחשית בקב"ה, או שמא ח"ו המעשים שלי הם במהלך של ריקנין שבהם שנחסר נקודת האחדות הפנימית של כל התורה והמצוות.

16. ספר שפתי חכמים

דברני, אלל זוטרי ודו"ק: הרואה אתרוג הדור הוא וכו'. אפטר אף כשראה אתרוג שאין ראוי למנוה, ואי הוה אמרינן נפסול למנוה לא, הוה ניחא סא דנקט הש"ס, שנאמר פרי עץ הדר "תמרים", והוסיף ז' תיבות כפת תמרים, לומר דוק' זאתרוג הראוי לכפות תמרים אמרינן כן ודו"ק. ומלחתי סכנר דקדוקי התפלישים, למה נקט הש"ס כפות תמרים: לפני קונו. גבי "אתרוג"

17. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף נו עמוד א

גמרא הרואה אתרוג בחלום הדור הוא לפני קונו שנאמר פרי עץ הדר כפות תמרים. נ"ב צ"ע למה סיים כפות תמרים כיון שאינו מדבר רק מאתרוג שהוא פרי עץ הדר ולולי דמסתפינא הייתי אומר שש"ס נפל כאן והך כפות תמרים שייך למימרא הסמוכה הרואה לולב בחלום אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים וצריך להיות כפות תמרים והיינו דדרשינן (סוכה מ"ה ע"ב) מה תמר זה אין לו אלא לב אחד כך ישראל אין להם רק לב אחד לאביהם שבשמים. ואמת:

18. ספר שפתי חכמים

רש"י ד"ה נכסיו מנכיחין. כהדס הזה טעניו משולשים זה על זה וכו' עכ"ל, פי' דעץ עבות דכתיב בקרא, הוא ההדס, ופירושו של עבות, היינו מעשה שרשרות, שר"ל שיהיו יולאין ג' עליון צורה א' צורה בכל קו וקו, שלא יהי' אחד נמוך או גבוה נחצירו (עי' חיי אדם כלל ק"ן). ובדרך אגדה י"ל שמרמזין לו שיתקיימו נכסיו לו ולבנו ולבן בנו, שלא ידאוג ממה שארז"ל, שאם הוא לא צא לידי עניות, צא בנו, ואם צאנו לא צא, צא בן בנו כדלית' (סבת קנ"א ע"ג), אלא בקשת רחמים שלו, נשמעת: רש"י ד"ה המגלה. סימן

19. ספר אסופת מערכת | בראשית ע' פב

ו. מארת הנחש

ומבדי הדברים מבצצת הארה מופלאה - מה בין קללת אדם למארתו של נחש:

"ועפר תאכל כל ימי חיידך" (בראשית ג' יד) - תניא, אמר ר' יוסי, בוא וראה, שלא כמידת הקב"ה, מידת בשר ודם, בשר ודם מקניט את חברו - יורד עמו לחייו. אבל הקב"ה, אינו כן. קילל את הנחש, עולה לגג - מזונותיו עמו; יורד למטה - מזונותיו עמו". (יוסא עה, א)

וביאר חכמי המחשבה, שצורתה החיצונית של הקללה, הינה אמנם: "אפילו אוכל כל מעדני עולם - טועם בהם טעם עפר"; "אפילו אוכל כל מעדני עולם - אין דעתו מיושבת עליו, עד שיאכל עפר" (שם). אלא שמתוך כך, הן לכאורה הרויח הנחש, שיהיו פרנסתו ומזונותיו מצויים לו בשפע כל שעה.

אלא שאדרבא, היא עוצמה ותוקפה של קללה: המצב המתמיד של "מזונותיו עמו", מביא בעקבו את הניתוק המוחלט ממקור החיים האלוקי. והיא המהות הפנימית של כל קללה וארור: הביתוק והחציצה הנוצרת, בין הנברא לבוראו.

ולא כן נאמר לאדם. אלא כך אמר לו המקום: "בזיעת אפיך תאכל לחם". המצוקה המתמדת בה שרוי אדם, למן החטא הקדמוני ואילך, לא נועדה אלא כדי לחדש ולהדק מדי שעה, את הקשר שלו עם בוראו. צרה זו, שעל פניה הינה קללת מארה, מכילה בחובה, ברכה של הארה אלוקית. שכאמור, לא נועדה ארירת האדם, אלא לשמש מסלול של תיקון לחטא, ולהשבת העולם אל מקורו התחילי.

20. ספר שפתי חכמים

דף נ"ז ע"ב גמר' הרואה דוד וכו'. ר"ל התיצה בתוצה לפניו, כרס"י (לעיל ע"א) ד"ה וה"נ עיי"ט, וכן כו"ס. אחאב ידאג

21. ספר מגדים חדשים

רבי ישמעאל בן אלישע ידאג מן הפורענות. פירש"י שהיה מהרוגי מלכות. | ברב נסים גאון כאן כתב, ידאג מן הפורענות מפני שבימיו היו ישראל עומדין בצרות כו' בסוף זמן בית שני, וכבר נשנה בנערותו ופדאהו ר' יהושע בן חנניה כו', ושימש בכהונה גדולה כו', וקודם חורבן הבית נהרג כו' ע"ש. וכן מצאתי להרשב"ץ בספר מגן אבות עמ"ס אבות (פ"א מט"ו), שכתב דר"י בן אלישע כהן גדול שנהרג הוא שנשנה בין העכו"ם ופדה אותו ר' יהושע בן חנניה ע"ש. ודבריהם ז"ל, דר' ישמעאל שנהרג הוא ר"י בן אלישע כהן גדול שהיה בזמן הבית, חה שר' יהושע פדאהו הוא ר' ישמעאל בן אלישע חבירו של ר"ע.

נקט אותו דוקא ע"ש. ולפי האמור ז"ע, דר' ישמעאל שהיה בנעוריו צדיק האסורים, אינו ר"י הנהרג בהרוגי מלכות. וכ"כ בחוס' ריה"ח כאן, דר' ישמעאל שפדאו ר' יהושע מציד האסורים הוא בן בנו של ר"י בן אלישע כה"ג ע"ש"ב. וכ"כ החוס' בגיטין (מה א) דעובדא דר' ישמעאל שפדהו ר' יהושע, היה בשעת חורבן הבית ע"ש. ועיין בסדר הדורות (ע' ר"י בן אלישע) שמבאר שם כן באריכות. וע"ע במהר"ם ס"ף גיטין (נח א), ובספר אבות הראש ח"ב על אדר"ג (פ"מ, דף סט ע"א). וע"ע מה שכתבנו במו"ק (כח ב) בד"ה כשמתו בניו של רבי ישמעאל.

22. ספר שפתי חכמים

(א) ונהרוגי מלכות היה. ר"ל "מעשרה הרוגי מלכות היה, ור' ישמעאל בן אלישע, הוא ר' ישמעאל כהן גדול, הנזכר בעשרה הרוגי מלכות, שהזכיר השם, ועלה למרום, ושאל אם נגזר הדבר מן השמים והסינו לו הן, וכדלית' (לעיל ז' ע"ב) ח"ר ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וכו' עיי"ט, ועיין בספתי חכמים לרש"י לעיל נ"א ע"א ד"ה קוריאל, מה שכתנתי שם וס' הי כלות, שחיצר התנא ר' ישמעאל כהן גדול עיי"ט, ונשפ"ח שם לרש"י ד"ה אימתי. והא דהזכיר הש"ס דוק ר' ישמעאל בן אלישע, ולא הזכיר אחד משאר התנאים שנהרגו עמו, ו"ל לפי שכל דבריו שהסינו לו ומנרומים, קצרו עליהם הגזירה, וא"כ הוא עיקר דבר. א"כ לפי שר' ישמעאל בן אלישע נהרג ע"י טיטוס באותו זמן שנכרז הבית, ור' עקיב' ומצ' יריו נהרגו אחר שנכרז הבית כמה שנים (עיין סדר הקצנה להרא"ז ז"ל), לפיכך הזכירו ר"י בן אלישע, ונכנס קנייכות חכמים הייך לפי שר"י בן אלישע היה כבר בצית האסורים בקטנותו (גיטין כ"ח ע"א) לפיכך הזכירו דוק ר"י בן אלישע עיי"ט. אבל צהגת מהגאון ר"י עמדין ז"ל לעיל ז' ע"א, כתב ואין זה ריב"א שפדלו ריב"א (גיטין כ"ח), ושקרא והספ (שבת י"ב ע"ב) עיי"ט: (ב) והפסיתו עור קרקפתו צמייו. הנה "קרקף פי"

23. רש"י מסכת ברכות דף נו עמוד ב

תכלת - ירוק הוא, ומי שפניו ירוקים חולה הוא.

24. תוספות מסכת סוכה דף לא עמוד ב

הירוק ככרתי - משמע שמראהו כצבע שקורין ויר"ד בלע"ז וההיא דברכות משמע קצת שדומה לאירנד"א בלע"ז דתנן התם פ"ק (דף ט:): משיכיר בין תכלת לכרתי משמע דמעט משונין זה מזה ובמנחות פ' התכלת (דף מג:): אמרינן דתכלת דומה לים וים דומה לרקיע וזהו כעין צבע שקורין אירנד"א בלע"ז אבל בירושלמי משמע שהוא

צבע ויר"ד כעין עשבים דאהיה דבין תכלת לכרתי מסיים ליה תכלת דומה לים וים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ובפרק אלו טריפות (חולין דף מז:): משמע דירוק דמי להלמן של ביצה שהוא כעין צבע יאל"ה בלע"ז דאמרינן כגון ביעתא טרפה ופריך אלא ירוקה דכשרה היכי דמי ככרתי וכן משמע בתוספתא דנגעים שדומה לשעור דתניא ירוק שבירוקים ר' אלעזר אומר כשעור וכחורמל סומכוס אומר ככף טווס וכחורן של דקל וכן משמע בפ' ב' דנדה (דף יט.) גבי ה' דמים טמאים באשה דתנן הירוק עקביא בן מהללאל מטמא ואמרינן התם מנין לדם נדה שהוא אדום משמע דאין לטמאות באשה אא"כ נוטה למראה אדומית ובכל הצבעים שזכרתי אין בהן נוטה למראה אדומית אלא צבע יאל"ה בלע"ז וקרא נמי מוכיח שהוא הנקרא ירוק כדכתיב (תהלים סח) ואברותיה בירקרק חרוץ ובספר המחברת פ' מנחם שהוא זהב הבא מן החיילה ודונש פ' חרוץ זה אבן טובה ופלוגתא דאמוראי היא דאמרינן בבראשית רבה (פ' מ"ג) אקרא דוירק את חניכיו ריש לקיש אמר שהוריקן באבנים טובות ומרגליות כמה דאת אמרת ואברותיה בירקרק חרוץ פ' שלא יהו להוטיין אחר הממון ויתעסקו בהצלת נפשות ר' לוי אומר בפרשת שוטרין הוריקן כמה דאת אמרת מי האיש הירא ורך הלכב כלומר מעבירות שבידו ונתביישו במה שהוזקו לחזור ואמרינן בשילהי ד' נדרים (ד' לב.) וירק את חניכיו רב ושמואל חד אמר שהוריקן בתורה בפרשת שוטרין וחד אמר שהוריקן בזהב פ' קרא דבירקרק חרוץ קדריש וזהב דומה לצבע יאל"ה ומיהו אתרוג עיקרו דומה לשעור ואתם אתרוגים הבאים לפנינו ירוקים ככרתי כשרים אפילו לר' יהודה כשחזורים למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש לאחר ששהו בכלי זמן מרובה דודאי גמר פריים.

25. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף נו עמוד ב

שלשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה כו'. וכתבו בזה דמה"ט דאין נכנסין לגוף אין מברכין על הנאתן ונראה דכה"ג יש לפרש בהך דלעיל מיניה שלשה נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה כו' דנהנה כו'. נמי דמה"ט אין לברך עליהן **דהברכה משום הנאה היא** כדאמרינן בפרק כיצד מברכין וק"ל:

26. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף נו עמוד ב

ה' אחד מס' אלו הן כו'. [1] ל"ד נקט אחד מס' כמ"ש התוספות בכמה דוכתין [2] ועי"ל לפי מה שמצינו **לענין בטול דא' מס' אינו בטל ויש בו קצת ממשות** כדילפינן מזרוע בשלה ה"נ בדוגמא קאמר בכל הני ששה דקחשיב דיש בהו קצת ממשות מדוגמתו וק"ל:

27. ספר בניהו בן יהודע על ברכות דף נו/ב

שם אחד מששים לגיהנם. [3] נראה לי בס"ד כל שיעוריים אלו של אחד מששים דנקיט הכא, אינם אחד מששים אלא ודאי שיש בהם יתרון למאות ואלפים ויותר כל אחד לפי עניינו, והא דנקיט בכלהו אחד מששים,

מפני כי בעלמא שיעור הביטולים הוא בששים. שכל דבר אסור יתבטל אחד בששים וחשיב כאלו אינו כלל ועיקר, וכן הענין כאן בא ללמדנו אש המצוי פה יתבטל כוחו לגבי כח אש גיהנם כמו ביטול האיסור שיתבטל אחד בששים, וחשיב זה חלק האחד כאילו אינו, אבל לעולם ודאי כח אש גיהנם הוא עצום ורב וגדול על כח אש המצוי אצלינו יותר ממאה אלפי פעמים, וכן הענין בשאר מינים אשר מזכיר פה, ודע כי מה שאמר שבת אחד מששים לעולם הבא, לאו על עולם הנשמות קאמר, אלא על עולם הזה שאחר התחיה דקרו ליה רבותינו ז"ל גם כן בשם עולם הבא, או בשם עתיד לבא, מפני שהוא נחשב עולם חדש כמוג חדש, והוא עולם שכולו שבת:

28. תוספות מסכת ברכות דף נו עמוד ב

הרואה מרקוליס - בתוספתא תנן במקום מרקוליס דהכא עבודת כוכבים וא"כ לאו דוקא מרקוליס אלא לפי שבמקומו של תנא היו עובדים לה ועתה אין אנו רגילים לברך לפי שאנו רואים אותה בכל יום וכל הנך הרואים אמרו לעיל דהוי משלשים יום לשלשים יום.

29. ספר בניהו בן יהודע על ברכות דף נו/ב

שם הרואה מרקוליס אומר. מקשים למה בחלוקה זו נקט מרקוליס ולא אמר עבודה זרה בסתם, ובחלוקה השנית של עקירה נקט עבודה זרה בסתם, שהוא שם כללי על כל מיני עבודה זרה, ונראה לי בס"ד בזמן התנא לא היה במקומו מצוי מיני עבודה זרה אלא רק המרקוליס לכך נקט בחלוקה ראשונה מרקוליס, אבל בברכה של עקירה, שהוא מברך על מה שהיה מכבר ונעקר עתה נקט עבודה זרה בסתם, שהוא שם כללי לכל מיני עבודה זרה, כי במקומו היה מקודם כמה מיני ע"ז ונעקרו עתה בזמנו:

30. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף נו עמוד ב

הרואה מקום שנעקרה ממנו עכו"ם כו' היינו ברואה דבעוקר ע"ג בא"י ודאי דצריך לברך בע"א דהיינו בא"י כו' אקב"ו לעקור עכו"ם ז מארצנו כברכת כל המצות וק"ל:

31. ספר שפתי חכמים

הרשע, וידוע דהך צלל נחרזה: ראיה גוז טל חריות (ספוסלך זה דניאל) או כצטן האש נצרך טעסה ניסים "לאצותינו" וכו'. צט"ס חית' לאצותינו, וצט"ע רי"ח סי"ז חית', נצרך טעסה ניסים "לנדיקים" וכן הוא גיר' הרש"ע וכן הוא צנוסח הכתב יד. ותיקנו צרכה נפי טעוח נס טל חרס נוסוים, ולא הוי כניסי דיתיד, דרק חיהו חייז לצרך, ועי' תוס' לעיל כ"ד ע"ז ד"ה חצני:

32. שו"ע אורח חיים - סימן רכז

(א) הרואה מרקוליס או שאר עכו"ם, אומר: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שנתן ארך אפים לעוברי רצונו; ואם רואה אותה בתוך ל' יום, אינו חוזר ומברך: הגה - והאידינא אין מברכים זאת הברכה, שהרי אנו מגודלים ביניהם ורואים אותם תמיד:

33. משנה ברורה סימן רכז

(ג) והאידינא וכו' - שהרי אנו רואין אותה תמיד וכתבו האחרונים דאפילו הולך לעיר אחרת וראה שם ע"ג אינו מברך כיון דראה את מין זה תוך למ"ד בעירו ואפשר עוד דאפילו קטן שהגדיל א"צ לברך כיון שראה אותה בקטנותו ובא"ר כתב עוד מילתא חדתי דאפילו הוא לא ראה אותה תוך למ"ד כיון שיש רוב העולם שהוא שוכן ביניהם שרואין אותה. כתב הב"ח בשם ספר האשכול השמר לך לראות קנניאות של כותים וה"ה מחולתם או שום דבר שמחתם ואם תשמע קול כותים שמחים האנח ותצער על חורבן ירושלים ותתפלל להקב"ה עליה. ואיתא בגמרא דאפילו ההולך לקנניאות ולטיטראות של ישראל ה"ז מושב לצים:

34. שו"ע אורח חיים - סימן רכז

(ב) הרואה מקום שנעקרה עכו"ם, אם הוא בא"י, אומר: בא"י אלקינו מלך העולם שעקר עכו"ם מארצנו; ואם הוא בח"ל, אומר: שעקר עכו"ם מהמקום הזה, ואומר בשתיהן: כשם שעקרת אותה מהמקום הזה כן תעקרו

אותה מכל המקומות והשב לב עובדיהם לעבדך: הגה - ואם נעקרה עכו"ם ממקום אחד ונתנוה במקום אחר, מברך על מקום שנעקרה שעקר עכו"ם, ועל מקום שנתנוה לשם, שנתן ארך אפים (בית יוסף בשם תוס' וירושלמי):

(ג) הרואה בבל הרשעה, אומר: בא"י אלקינו מלך העולם שהחריב בבל הרשעה; ראה ביתו של נבוכדנצר, אומר: ברוך שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע; ראה גוב אריות או כבשן האש, אומר: ברוך שעשה נסים לצדיקים במקום הזה (וע"ל סי' רי"ח סעיף ז')

(ד) ראה מקום שיש בבבל שכל בהמה שתעבור עליו אינה יכולה לזוז משם אם לא יתנו עליה מעפר המקום ההוא, והוא סימן קללה לה דכתיב: וטאטאטיה במטאטא (פי' מכבדות הבית שקוב"י בלע"ז) השמד (ישעיה יד, כג) אומר: ברוך אומר ועושה, ברוך גוזר ומקיים:

35. ספר אז ישיר – ירח האיתנים

סוד חליצת נעליים וכפרת יום הכיפורים ❦ ————— ❦ • אז ישיר ❦ רצא

העולה מהדברים הנ"ל, שהנעליים מסמלות את העולם הגשמי, את החומריות של האדם ואת גסות טבעו, ועל ידי שהאדם מסיר את נעליו, הוא מראה, שביכולתו להזדכך מן החומר ולהתקרב אל הרוחניות קסמ.

כדי להתקרב אל השכינה, כדי לנסות לגעת בעולם הרוחני, על האדם להסיר את שלשלאות החומר הקושרות אותו אל עולם הגשם, ומונעותו מן קירבה לעולם הרוחני, עליו להסיר מנעליו בבחינת 'של נעלך', אך גם אחרי הזדככות והסרת מניעות החומר, אין האדם יכול להשתחרר לחלוטין מעולם הגשם, מומציאות החומר, ולכן הקב"ה ציוה את יהושע 'של נעלך', תסיר נעל אחת, עשה ככל שביכולתך כדי להיטהר ולהזדכך מן העולם הגשמי, אך לא תוכל להתנתק לחלוטין.

ברם, איש אחד הצליח להשתחרר מומגבלות בר אנוש, ולהתקרב למדרגת המלאכים נטולי חומר, והוא משה רבינו אדון הנביאים. משה רבינו, עליו העידה התורה 'פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט',

של נעליך. על דרך הפשט הזהירו בשלילת הנעל לקדושת המקום. וכדי שלא יקל את ראשו כנגד השכינה... ועל דרך השכל של נעליך, לא אמר חלוץ כמו בענין היבום שהזכיר בו וחלצה נעלו (דברים כה, ט), ולא אמר שלוף כמו בענין הקנין שכתוב (רות ד, ז) שלף איש נעלו, אך בענין הנבואה הזכיר של מלשון שלילה, הזהירו שישלול ממנו החומריות שהמשילים לנעלים. לפי שהחומר דבק בגוף כמו שהמנעל דבק ברגל, וכשם שיש ביד האדם לשלול נעלו מעל רגלו כן בידו שישלול ממנו החומריות כדי שיהיה מוכן לנבואה, וראוי להדבק באור השכל. והזכיר ביהושע של נעלך (יהושע ה, טו) כי הזכירו על שלילת מוקצת לא על כולך, וזוהי מעלתו של משה בהיותו משולל יותר מיהושע שהרי משה פירש מן האשה ונאמר לו ואתה פה עמוד עמודי (דברים ה, כז) ולא נאמר כן ליהושע.

הרבנו בחיי עומד על הנקודה, שכמו שהאדם יכול לשלול [דווקא בלשון שלילה, שמשמעותה הרחקה, ולא בלשון חליצה שמשמעותה רק הורדה] את נעליו, כמו כן עליו לשלול מעצמו את החומריות כאשר הוא נישא אל האלקים, ואת ההבדל בין יהושע למשה ביאר על דרך השל"ה.

קמו, הוכחה לדברים אלו, ניתן להביא מדברי הגמ' במסכת ברכות (דף נ"ז), שנפרשת סוגי חלונות ומסקנת הגמ' היא שאדם שרואה מת בחלונות המוציא חפצים מן הבית הרי זה סימן יפה, חוץ ממת המוציא נעליים מן הבית, שסימן רע הוא שאדם ימות, וביאור הדבר הוא, שהנעליים מסמלות את החומר, את הגוף הגשמי, וכאשר נוטלים את הגוף, הרי הנשמה משוחררת לשוב לכור מוצבתה, דהיינו שהאדם ימות.